

İNSAN VE TOPLUM

Oluşumdan Görünüme

Editörler

Rasim BAYRAKTAR

Habib Celaledin KARTAL

DTA Yayıncılık | DTA Publishing

Yayın No | Publication Number: 76

Kitap Adı: İnsan ve Toplum: Oluşumdan Görünüme

Book Title: Human and Society: From Formation to Manifestation

Editörler | Editors: Rasim Bayraktar | orcid.org: 0000-0002-7576-8183

Habib Celaleddin Kartal | orcid.org: 0000-0001-8449-7445

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık 2025 | December 2025

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 375

ISBN: 978-625-5959-75-1

Atıf Bilgisi | Cite as: Bayraktar, Rasim ve Kartal, Habib Celaleddin (Ed.). *İnsan ve Toplum: Oluşumdan Görünüme*, Bursa: DTA Yayıncılık, 2025.

1. Sosyoloji | Sociology
2. Din Sosyolojisi | Sociology of Religion
3. İnsan ve Toplum | Human and Society

Kapak ve Mizanpaj | Cover Design and Layout

Samet Torun - Ahmet Tunçdemir

Sertifika Numarası | Certificate Number: 74919

Yayıncı | Publisher: DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center 2C/28 Nilüfer/Bursa

+90 507 227 1297 | bilgi@dtayayincilik.com.tr | www.dtayayincilik.com.tr

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Sertifika Numarası: 47479

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © All rights of this work belong to DTA Publishing.

Without the permission of the publishing company,
the whole or part of the book cannot be printed, published,
reproduced or distributed electronically, mechanically or through photocopying.

İNSAN VE TOPLUM

Oluşumdan Görünüme

Editörler

Rasim BAYRAKTAR

Habib Celaleddin KARTAL

Editörler Hakkında

Rasim Bayraktar

1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Din Felsefesi bilim dalında "Sanayi Devrimi Döneminde Din Anlayışı ve Doğurduğu Problemler" isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2011 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Felsefe ve Din Bilimler Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim dalında "Ahıskalı Türklerde Göçün Dinsel Yaşayışa Etkileri" isimli tezi ile Din Sosyolojisi doktoru unvanını kazandı. 2012 yılından itibaren Giresun Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Özgün eserleri

- Eski Sovyetlerde Türk Kimliği (Ahıskalı Türkler), Astana Yayınları, 3. Baskı, 2025.
- Fetva Soruları Işığında Dindarlık Tipolojileri, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, 2021.
- Fransız İhtilali Döneminde Batılı Düşünürlerin Tanrı ve Din Anlayışı, Astana Yayınları, 2023.

Editöryal eserleri

- Sovyet Arşivlerine Göre Ahıskalı Türklerin Sürgünü, Berikan Yayınevi, 2021
- Ahıskalı Türkler Gürcistan, Özbekistan, Rusya ABD, Berikan Yayınevi, 2022
- Yetimler I - İslam'ın Doğuşundan Günümüze-, Astana Yayınları, 2023.
- Ahıska Diye Diye, Astana Yayınları, 2024.
- Sürgünün 80. Yılında Ahıska Türkleri, Astana Yayınları, 2024
- Ahıska Mücadelesine Adanan Bir Ömür: Enver Odabaşev'e Armağan, Astana Yayınları, 2025.

Habib Celaledin Kartal

2002 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2003-2024 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nda öğretmenlik ve yöneticilik görevlerinde bulundu. Aynı yıllar içinde yüksek lisans eğitimini Atatürk Üniversitesi'nde "Kuşak Çatışması ve Din İlişkisi: Y Kuşağı Örneği" teziyle, doktora eğitimini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde "Güç Mücadelesi Bağlamında Teo-Strateji ve Unsurları" teziyle tamamladı. Yazarın Gezi Eylemcileri Arasındaki Y Kuşağının Din Algısı, Güç Mücadelesi Bağlamında Sosyolojik Müdahale ve Çeşitleri, İbn Haldun'un Galip-Mağlup Dikotomisinde Güç İlişkisinin Sosyolojik Analizi, Âdem'e Öğretilen İsimlerin Sosyolojik Boyut ve Güç İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi gibi makaleleri ve farklı sempozyum bildirileri bulunmaktadır. Evli olan yazar, akademik çalışmalarına Felsefe ve Din Bilimleri, Din Sosyolojisi alanında doktor öğretim üyesi olarak Giresun Üniversitesi'nde devam etmektedir.

Özgün Eserleri

- Sosyolojik Müdahale Teostrateji ve Örnekleri, Anadolu Ay Yayınları, Ankara, 2022.
- Çelik, Dijital ve Din 20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Toplumsal Değişme, Gece Kitabevi, 2025.

About the Editors

Rasim Bayraktar

He graduated from the Faculty of Theology at Dokuz Eylül University in 1999. In 2003, he completed his master's degree in the Philosophy of Religion at the Institute of Social Sciences of Marmara University with a thesis entitled "The Understanding of Religion during the Industrial Revolution and the Problems It Generated." In 2011, he earned the title of Doctor of Sociology of Religion at the Institute of Social Sciences of Ondokuz Mayıs University, Department of Philosophy and Religious Studies, with his doctoral dissertation entitled "The Effects of Migration on Religious Life among the Ahıska Turks." Since 2012, he has been serving as a faculty member at the Faculty of Theology at Giresun University. The author has national and international publications in his field.

Original Works

- Turkish Identity in the Former Soviet Union (The Ahıska Turks), Berikan Press, 2012.
- Typologies of Religiosity in the Light of Fatwa Questions, Berikan Press, 2018.
- Western Thinkers' Conceptions of God and Religion during the French Revolution, Astana Press, 2023.

Edited Volumes

- The Deportation of the Ahıska Turks According to Soviet Archives, Berikan Press, 2021.
- The Ahıska Turks in Georgia, Uzbekistan, Russia, and the USA, Berikan Publishing, 2022.
- Orphans I: From the Emergence of Islam to the Present, Astana Publishing Press, 2023.
- Repeating Ahıska, Astana Publishing, Ankara, 2024.
- The Ahıska Turks on the 80th Anniversary of the Exile, Astana Publishing, 2024.
- A Lifetime Dedicated to the Ahıska Struggle: A Festschrift in Honor of Enver Odabaşev, Astana Publishing, 2025.

Habib Celaledin Kartal

The author graduated from the Faculty of Theology at Atatürk University in 2002. Between 2003 and 2024, he served as a teacher and administrator within the Ministry of National Education. During this period, he completed his master's degree at Atatürk University with a thesis titled "Generation Gap and Religion Relationship: The Case of Generation Y" and his Ph.D. at Ankara Yıldırım Beyazıt University with a thesis titled "Theo-Strategy and Its Elements in the Context of Power Struggle." The author has published various articles and presented papers at symposiums, including works such as "Religious Perception of Generation Y Among Gezi Protesters," "Sociological Intervention and Its Types in the Context of Power Struggle," "Sociological Analysis of Power Relations in Ibn Khaldun's Victor-Vanquished Dichotomy," and "Evaluation of the Names Taught to Adam in the Context of Sociological Dimensions and Power Relations." Currently married, the author continues his academic career as an Assistant Professor in the fields of Philosophy and Religious Sciences and Sociology of Religion at Giresun University.

Original Works:

- Sociological Intervention: Theo-strategy and Examples, Anadolu Ay Publications, Ankara, 2022.
- Steel, Digital, and Religion: Social Change from the 20th to the 21st Century, Gece Kitabevi, 2025.

Yazarlar

Cahit Karaalp
Muhammet Hanefi Palabıyık
Korkut Dindi
Oğuzhan Ateş
Kani Ayvaz
Delila Elçe
İsmet Tunç
Ahmet Alperen Palabıyık
Esra Palabıyık
Ozan Arslan Aytan
Ahmet Yurtseven
Bekir Şahin
Rasim Bayraktar
Hayri Erten
Celal Yeşilçayır
Habib Celaleddin Kartal

İçindekiler

Ön Söz ■ 9

I. Bölüm

TEOLOJİK BOYUT

İnsanlığın Çoğalmasa Meselesine Farklı Bir Bakış ■ 13
Cahit Karaalp

İnsanlık Tarihi Bakımından
Atamız Adem ile Hz. Âdem (A) ■ 33
Muhammet Hanefi Palabıyık & Korkut Dindi

Fikriyat ve Nazariyat Olarak
Dilin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi ■ 67
Oğuzhan Ateş

Beşerî ve Semavi Kaynaklara Göre
İnancın Kaynağı ve Gelişimi ■ 111
Kani Ayvaz

Göksel Alemin İzdüşümü:
İnsan ve Mabet İlişkisi ■ 131
Delila Elçe

II. Bölüm

ANTROPOLOJİK BOYUT

Antropolojik Açıdan İrk ve Etnisite:
İnsanın Kökeni ve Biyo-Kültürel Geçmişi ■ 149
İsmet Tunç

Genlerden Türlerle: İnsan Evrimi ve Genetik Miras ■ 175
Ahmet Alperen Palabıyık & Esra Palabıyık

Paleolitik ve Neolitik Çağlarda
İnsan-Mekân İlişkisi ve Sosyal Evrim ■ 203
Ozan Arslan Aytan

Kırsal ve Avcı-Toplayıcı Topluların
Yaşam ve Uğraşı Alanları ■ 235
Ahmet Yurtseven

Basit Göçebe Toplulardan İleri Düzey
Tarım Toplularına Geçiş Süreci ■ 253
Bekir Şahin

Sosyal Değişim Bağlamında
Sanayi ve Bilgi Toplumuna Geçiş Süreci ■ 277
Rasim Bayraktar

Toplumsal Tabaka ve Sosyal Sınıfların Temel Özellikleri ■ 307
Hayri Erten

Felsefi Bağlamda İnsan ve Öteki İlişkiselliği ■ 325
Celal Yeşilçayır

III. Bölüm

ANALİZ BOYUTU

İnsan-Toplum Gelişiminin
Teolojik ve Antropolojik Boyutlarının Analizi ■ 351
Habib Celaleddin Kartal

Yazarlar Hakkında ■ 367

Extended Summary ■ 373

Ön Söz

Türkiye'de 10 Haziran 1949 tarihinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin açılışından beri ders müfredatı Temel İslam Bilimleri, İslam Tarihi Sanatları ve Felsefe ve Din Bilimleri Bölümlerinin belirlediği literatür çerçevesinde şekillenmiş ve bu durum geliştirilerek devam etmektedir. İşlenen derslerde ilk insanın yaratılışı, Âdem ile Hz. Âdem (A) soyunun çoğalması, Hz. Âdem (A)'in yaşam süresi, peygamberlerin yaşam süreleri, biyolojik evrim, sosyal evrim, ilkel göçebe toplumu, basit tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi toplumu ve insan merkezci toplum konuları irdelenmektedir. Ancak bilhassa ilk Âdem soyunun çoğalması ve evrim temasının detaylandırılması diğer konuların yanında eksik kalmaktadır. Bunun nedeni İlahiyat Fakültelerinde disiplinlerarası çalışmaların yaygın olmamasından kaynaklanmaktadır. Alanında belki ilk olacak olan bu çalışmada söz konusu konular; Semitik/Kitabî/İbrahimi ve Soyal/Beşeri kaynaklar çerçevesinde teolojik ve antropolojik boyutlarıyla ele alınmıştır. Her iki alandaki temel bilgiler ve iddialar bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Bu maksatla; teolojik bakış açısıyla yazılan metinlerin yer aldığı bölümde; *İnsanlığın Çoğalması Meselesine Farklı Bir Bakış* başlığı altında mevcut tefsir kaynaklarında var olan Hz. Âdem soyunun çoğalmasıyla ilgili çaprazlama kardeş evlilik yorumu farklı bir bakış açısıyla yeniden yorumlanmıştır. *İnsanlık Tarihi Bakımından Atamız ile Hz. Âdem (A)* başlığında ilk atamız olan Adem ile Hz. Adem arasındaki farklılığa, semavi kaynaklarda adları geçen diğer peygamberlerin yaşam sürelerine yer verilmiştir. *Fikriyat ve Nazariyat Olarak Dil'in Ortaya Çıkışı ve Gelişimi* başlığında dilin kaynağı ve gelişimi konusunda dilbilimci, teolog ve antropologların yaklaşımlarının yansira dil-anlam ilişkisine açıklık getirilmiştir. *Beşeri ve Semavi Kaynaklara Göre İnancın Kaynağı ve Gelişimi* başlığında inancın kaynağı ve gelişiminin yansira inancın bir yansıması olan mit, ritüel ve sembollerin nasıl şekillendiği, kurumsallaştığı açıklanmıştır. *Göksel Alemin İzdüşümü: İnsan ve Mabet İlişkisi* başlığında insan ibadet ve mabet ilişkisi sosyal yaşama sağladığı katkılar açısından değerlendirilmiştir.

Antropolojik bakış açısıyla yazılan metinlerin yer aldığı bölümde; *Antropolojik Açından Irk ve Etnisite: İnsanın Kökeni ve Biyo-Kültürel Geçmiş* başlığında ırk ve etnisite kavramlarının ilişkisi, ırkların yeryüzüne yayılışı ve Antropolojik evrimci görüşlerin eleştirisi değerlendirilmiştir. *Genlerden Türlerle: İnsan Evrimi ve Genetik Miras* başlığında Âdem'in yaratılış hikâyesi ile insanın evrimsel kökenine dair bilimsel açıklamalarına yer verilmiştir. *Paleolitik ve Neolitik Çağlarda İnsan-Mekan İlişkisi ve Sosyal Evrim* başlığında Paleolitik ve Neolitik Çağların karşılaştırılması yapılarak avcı toplayıcı

yaşam biçiminden yerleşik yaşam biçimine geçiş sürecindeki sosyo-politik zorunluluklar irdelenmiştir. *Kırsal Avcı Toplayıcı Topluların Yaşam ve Uğraş Alanları* başlığında, Göçebe/Avcı Toplayıcı toplumların yaşam ve uğraş alanlarına açıklık getirilmiştir. *Basit Göçebe Toplulardan İleri Düzey Tarım Toplularına Geçiş Süreci* başlığında Göçebe toplumlar ile Tarım toplumlarının özellikleri, göçebe toplumların tarım toplumlarıyla etkileşimde oldukları halde neden yerleşik toplum yapısına geçemediklerine cevap aranmıştır. *Sosyal Değişim Bağlamında Sanayi ve Bilgi Toplumuna Geçiş Süreci* başlığında Sanayi ve Bilgi toplumların özellikleri ile geçiş süreçlerinde yaşanan teknolojik ve sosyal yaşam değişimleri incelenmiştir. *Toplumsal Tabaka ve Sosyal Sınıfların Temel Özellikleri* başlığında toplumsal tabakalaşmanın temel ilkelerinin yansırı katı tabaka sistemleri ile esnek tabaka sistemleri farklılıklarına dikkat çekilmiştir. *Felsefi Bağlamda İnsan ve Öteki İlişiselliği* başlığında İnsanın öteki ile ilişkiselliğinin önemine ve Antroposen/İnsan Çağı'nın Çıkmazlarına açıklık getirilmeye gayret sarf edilmiştir. Ayrıca son bölümde *Teolojik ve Antropolojik Açından İnsan ve Toplum Gelişiminin Analizi* başlığında da eserde ele alınana konuların analizi, yorumu yapılmıştır.

İnsan ve Toplum isimli bu çalışmada farklı disiplinlerden araştırmacılar metinleriyle katkı sağlamışlardır. Bu tür çok disiplinli çalışmalarda farklı literatür kullanımı ve bazı bilim dallarının hâkim söylemi açıkça görülmektedir. Bu bağlamda editörler olarak bazı konularda yazarlara önerilerde bulunmuş olsak da metnin geneline yönelik bir içerik denetiminde bulunmayıp yazarın görüşlerini ifade etmesine imkân tanımak tercih edilmiştir. Özellikle bazı kavramların günümüzde farklı anlamlarda kullanılması ya da kavramın değer değişimi nedeniyle tercih edilememesine karşın yazar bunları kullanmış olabilir. Bazı kavramlar bazı bilim dallarında genel kullanıma uygun olduğu için diğer alanlarda farklı değerlendirmeye tabi tutulabilir. Bu durumda yazarın tercihinə saygı duyularak metinlerin mümkün oldukça kitap içinde birliktelik oluşturmasına odaklanılmış ve editoryal açıdan yazarın metindeki görüşlerine müdahale edilmemiştir.

Bu duygu ve düşüncelerle disiplinler arası bir çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sunan tüm yazarlarımıza minnettarız. Ayrıca eserin yayıma hazırlanma sürecinde fikir ve görüşlerini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. İsmet TUNÇ hocamız başta olmak üzere DTA Yayıncılık ekibine şükranlarımızı sunmayı bir borç biliriz. Bir başka yayında buluşmak dileğiyle, iyi okumalar.

Editörler

Rasim Bayraktar - Habib Celaleddin Kartal

Giresun-2025

Extended Summary

This study presents the chapter analyses of a comprehensive work that addresses human origins, creation narratives, evolutionary processes, and social transformations from theological and anthropological perspectives. In the first section, topics such as Qur'anic-centered creation interpretations, the ontological origin of language, the natural foundations of belief, and the symbolic meaning of temples are examined from a theological perspective. In the second section, with an anthropological approach, evolutionary and social dynamics such as race-ethnicity, genetic inheritance, the Neolithic Revolution, hunter-gatherer societies, the transition to industrial and information societies, and social classes are detailed. The comparative table in the final section juxtaposes the theological and anthropological dimensions, integrating the symbolic-theological and historical-scientific interpretations of human history. Overall, the text centers around the figures of Adam and Eve, discussing the biological, cultural, and spiritual origins of humanity within a multidisciplinary framework.

The main goal of the study is to develop new Qur'anic-centered interpretations by critically examining traditional theological narratives and comparing them with anthropological data. For example, in the first section, original proposals such as the "Mary Model" offer alternatives to incest scenarios, while in the second section, the historical layers of human nature are revealed through biological and social development processes. This approach aims to ensure theological coherence through critical, linguistic, and contextual analysis of the narratives, while questioning dogmatic assumptions. Additionally, by blending scientific findings with religious narratives, the study seeks to shed light on the ontological beginning of humanity (state of transcendence and degradation) and its social development (transition from nomadic to agricultural to industrial societies) from a holistic perspective. The comparative table also encourages interdisciplinary relations by highlighting where theological dimensions align with anthropological facts.

The significance of this study lies in its position within the ongoing conflicts between religion and science in contemporary times. In the modern world, scientific advances such as the theory of evolution, genetic research, and archaeological discoveries (e.g., Göbeklitepe) challenge traditional creation narratives, yet the text positions these as complementary elements rather than sources of conflict. By addressing the historical inconsistencies in the theological narratives, the study offers a Qur'anic interpretation free from the influence of Isra'iliyat (Jewish traditions) and enriches metaphysical discussions with speculative models (linguistic architecture, the

doctrine of Fitrah). On the anthropological side, the study highlights the lack of scientific foundation for certain concepts, clarifies the historical roots of social inequalities (class, gender roles), and reminds us of ecological responsibility through posthumanist approaches. This holistic perspective offers a proposal for a balance between spiritual and scientific dimensions in response to individual and societal identity crises, particularly in an era of secularization and digital transformation, while restructuring humanity's quest for meaning.

The contribution to the field lies in offering an innovative framework for discussions on creation and human origins. Beyond classical exegeses, it contributes to theology with modern interpretations, while integrating biological-cultural interactions (gene flow, Neolithic demographic transition) into anthropology through a multidisciplinary approach. It adds to the literature a model that combines empirical and metaphysical elements, free from dogmatism. Concepts such as defining language as the ontological form of the psyche or temples as cosmic projections bring original ideas to philosophical anthropology. Additionally, through sociological comparisons, the study contributes to sociology, and through evolutionary mechanisms, to biology. Ultimately, this work enriches academic discussions by offering a theological-anthropological synthesis, establishing a bridge between religious sciences, paleoanthropology, and social sciences, and inspiring future research.

The main finding of the study is that human history cannot be explained solely by biological evolution or theological creation. Humanity is both a product of biological development processes and a creator of symbolic-spiritual meaning; these two dimensions exist in a tense yet complementary relationship. The ontological beginning proposed by theological discourse, rather than conflicting with the historical processes offered by anthropology, provides a complementary framework for humanity's ethical responsibility, social order, and quest for meaning.

This study demonstrates that evaluating human origins and social development from both theological and anthropological perspectives provides a comprehensive understanding. In this context, three recommendations for future research can be proposed: 1. Integrating the Adamic narrative as the ontological beginning with anthropological data as historical processes, 2. Developing theological-anthropological synthesis models on topics such as language, ritual, and social roles, 3. Creating a sustainable ethical framework for ecological and digital age issues using data from both disciplines. This approach proposes a new paradigm where interdisciplinary perspectives are actively engaged.